

Το Φαινόμενο της Ληστείας στην Ελλάδα (1833-1933)
Μια Γενική Θεώρηση
(διορθωμένη έκδοση)

Στο νεοελληνικό κράτος το φαινόμενο της ληστείας εμφανίστηκε συστηματικά από το 1833. Τότε ένας δραπέτης φυλακών με το όνομα Χοσάδας σύστησε συμμορία στη Φθιώτιδα. Από τότε και μέχρι το 1836 η ληστεία παρουσίασε σημαντική αύξηση στη Στερεά Ελλάδα. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι τον Ιούνιο του 1835, 75 περίπου ληστές, αφού κατέλαβαν τη θέση Σκαλί, δίπλα στο Μεσολόγγι, συνέλαβαν έναν λοχαγό και 30 πολίτες, ενώ άλλη συμμορία κατέλαβε τα στενά των Θερμοπυλών και λήστευε τους διαβάτες. Επίσης, τον Αύγουστο του 1835 συμμορία 200 ληστών είχε συγκεντρωθεί στη θέση Ασβέστι, στα σύνορα και απειλούσε τις γύρω περιοχές. Την έξαρση της ληστείας εκμεταλλεύτηκαν οι οπαδοί του Ιωάννη Κωλέττη, οι οποίοι υποστήριζαν ότι μόνο η επιβλητική προσωπικότητα του αρχηγού τους, θα μπορούσε να επιλύσει τέτοιες καταστάσεις¹.

Οι ληστές έστηναν το καρτέρι τους σε κλειστό τόπο (κλεισούρα) ή σε μονοπεράσματα (σύρτες). Όταν εμφανιζόταν το θύμα, βρισκόταν ξαφνικά αντιμέτωπο με τα προτεταμένα όπλα και τις φωνές των ληστών. Η ομάδα κρούσης αφαιρούσε από τον συλληφθέντα τιμαλφή, ρολόγια και χρήματα. Όλα αυτά έμεναν στην ομάδα κρούσης και δεν μοιράζονταν με τα άλλα μέλη της συμμορίας. Ο αιχμάλωτος οδηγούνταν στον αρχηγό της συμμορίας, ο οποίος όριζε το ποσό των λύτρων για εξαγορά, ποιοι θα το έφερναν, πώς και πού. Κατά τη διάρκεια της αιχμαλωσίας οι όμηροι θεωρούνταν ιεροί και η συμμορία τους περιποιούνταν. Μόλις εισπράττονταν τα λύτρα οι όμηροι αφήνονταν ελεύθεροι. Αν όμως δεν δίνονταν τα λύτρα ή αν ειδοποιούνταν η Χωροφυλακή και εμφανιζόταν καταδιωκτικό απόσπασμα, οι όμηροι εκτελούνταν².

Το φαινόμενο της ληστείας επιδείνωνε η πολιτική διαφθορά και η χρησιμοποίηση των ληστών από την εκάστοτε αντιπολίτευση. Έτσι, οι ληστές έμπαιναν ελεύθερα στην Αθήνα, συναντιόνταν με βουλευτές και υπουργούς και παράλληλα επιτίθονταν στους στρατώνες από όπου άρπαζαν όπλα και άλογα.

Χαρακτηριστικό επίσης ήταν ότι πολλές ληστρικές συμμορίες αποτελούνταν από δυσареστημένους αγωνιστές της επανάστασης, οι οποίοι αντιδρούσαν στο νέο οικονομικό και κοινωνικό σύστημα της βαυαροκρατίας³. Για παράδειγμα, τον Φεβρουάριο του 1836, ληστρικές συμμορίες εισέβαλαν σε διάφορα χωριά και εξανάγκασαν τους χωρικούς να επαναστατήσουν κατά της Βαυαροκρατίας. Ταυτόχρονα κατέλαβαν τον Μύτικα και πολιορκήσαν το Μεσολόγγι. Η κυβέρνηση, στις 16 Φεβρουαρίου του 1836, εξέδωσε προκήρυξη προς τον λαό της Στερεάς Ελλάδας με την οποία δίνονταν υποσχέσεις αμνήστευσης των ληστών, αν εντός ορισμένης προθεσμίας κατέθεταν τα όπλα και παραδίδονταν στις Αρχές.

Την ίδια περίοδο σημειώθηκαν κινήματα ληστανταρτικά, ενάντια στο καθεστώς και στην Πελοπόννησο. Για την καταπολέμηση τους διορίστηκε ο σύμβουλος Επικρατείας Μοναρχίδης, ως έκτακτος επίτροπος στην Αχαΐνηλίδα. Βασικός στόχος του ήταν η εξόντωση της συμμορίας των αδελφών Χονδρογιάννη, οι οποίοι και σκοτώθηκαν σε κάποια συμπλοκή, το 1836. Αργότερα, στις 8 Απριλίου του 1839, 200 περίπου ληστές, υπό τους αρχηγούς

¹ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Ιωάννης και Αικατερίνη ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ, «Περίοδος βασιλείας του Όθωνος 1833-1862», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (στο εξής *Ι.Ε.Ε.*), Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1977, τ. ΙΓ', σ. 56.

² ΡΟΥΜΠΙΑΝΗΣ, Θεόδωρος, «Από τον Γιαγκούλα και τον Νταβέλη στον Παλαιοκώστα», *Εφημερίδα ΕΘΝΟΣ*, 24-1-2009, (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22733&subid=2&pubid=2254930>

³ Εκτός από τη ληστεία, άλλα φαινόμενα κοινωνικής διαμαρτυρίας κατά την οθωνική περίοδο ήταν οι μυστικές εταιρείες και τα τοπικά κινήματα. Και τα τρία αυτά φαινόμενα αντανακλούσαν την παλιά, παραδοσιακή κοινωνία. Βλ. σχετικά: ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Ιωάννης και Αικατερίνη ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ, *ό.π.*, σ. 20.

Ζαμπέκο, Γεωργαράκο και Καλογρή εισέβαλαν στο Γύθειο και ασχολήθηκαν με αρπαγές. Η συμμορία αυτή διαλύθηκε ύστερα από εξέγερση των κατοίκων από τα γύρω χωριά.

Εξάλλου, τον Δεκέμβριο του 1847, στην Πάτρα, ο λοχαγός Μερεντίτης, άλλοτε οπλαρχηγός του Ι. Κωλέττη, αφού συνέλαβε τον διοικητή της φρουράς, έγινε κύριος της πόλης, λήστεψε από την Εθνική Τράπεζα 25.000 δραχμές, ζήτησε όλα τα χρήματα του τελωνείου και του ταμείου και αξίωσε από τους τρομοκρατημένους κατοίκους τεράστια ποσά. Στη συνέχεια ο Μερεντίτης βρήκε άσυλο σε αγγλικό πλοίο που διευκόλυνε τη φυγή του⁴.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στις ληστρικές συμμορίες δεν υπήρχαν παντρεμένοι ληστές ή γυναίκες. Σπάνια συναντούσε κανείς λησταρχίνες. Εξαίρεση αποτελούν η Αγγέλω Σεϊτζάνη και η Ελένη του Ντελή⁵.

Την περίοδο αυτή σημειώθηκαν ληστείες που συντάραξαν όχι μόνο την ελληνική, αλλά και την ευρωπαϊκή κοινωνία. Για παράδειγμα το 1846, 12 ληστές, λήστεψαν έξι πλοίαρια στις όχθες του Αχελώου, στη Σελασσίνα. Η πράξη αυτή προκάλεσε την έντονη αντίδραση της Αγγλίας, η οποία απαίτησε μεγάλη αποζημίωση από την Ελλάδα⁶. Επίσης στις 14 Μαρτίου του 1855 σημειώθηκε ληστεία στο τσιφλίκι του Άγγλου Edward Noel, στο χωριό Αχμέτ Αγά της Βόρειας Εύβοιας. Η ληστεία αυτή προκάλεσε την οργή του Άγγλου πρεσβευτή στην Αθήνα, ο οποίος επέδωσε αυστηρότατες διακοινώσεις στην ελληνική κυβέρνηση και απαίτησε να αποζημιωθεί ο Νόελ από το ελληνικό δημόσιο, αίτημα που η ελληνική κυβέρνηση δεν ικανοποίησε⁷.

Το διάστημα 1855 με 1858 έγιναν οι πρώτες αλλαγές στο σύστημα καταδίωξης της ληστείας και ταυτόχρονα σημειώθηκαν από τις κρατικές αρχές οι πρώτες σοβαρές προσπάθειες μελέτης του προβλήματος της ληστείας. Την ίδια περίοδο κυκλοφόρησαν και δύο έργα με θέμα τη ληστεία. Το 1855 κυκλοφόρησε το έργο του πολιτικού και διοικητή της Εθνικής Τράπεζας, Παύλου Καλλιγά, *Ο Θάνος Βλέκας*, και το 1857 το έργο του Edmond About, *Οι Βασιλείς των ορέων*⁸, το οποίο κυκλοφόρησε στα ελληνικά το 1858⁹. Εκείνη την περίοδο βασιλιάς των Ορέων ήταν ο Χρήστος Νταβέλης. Το 1855 κατά τη διάρκεια του Κριμαϊκού πολέμου, απήγαγε με τη συμμορία του, τον Γάλλο υπολοχαγό Μπερτώ. Για την απελευθέρωσή του πήρε ως λύτρα από την ελληνική κυβέρνηση το ποσό των 30.000 δρχ., σε χρυσό. Τον άφησε ελεύθερο μετά την αποχώρηση των Αγγλογάλλων. Τότε απόκτησε τη φήμη του εθνικού ήρωα και ο κόσμος αναφωνούσε «Ζήτω ο Νταβέλης». Στις 12 Ιουλίου του 1856 εντοπίστηκε από το καταδιωκτικό απόσπασμα η εικοσιτετραμελής ληστρική συμμορία του Νταβέλη. Στη συμπλοκή που έγινε δεκαοκτώ ληστές σκοτώθηκαν, μεταξύ των οποίων και ο Νταβέλης και έξι συνελήφθηκαν. Το κεφάλι του Νταβέλη, καρφωμένο σε ένα κοντάρι, εκτέθηκε στην πλατεία Συντάγματος στην Αθήνα. Όλοι οι «αποτροπιαστικοί ηρωισμοί» του Νταβέλη αποτέλεσαν αντικείμενο για λαϊκά αναγνώσματα¹⁰ και θεατρικά έρ-

⁴ ΣΦΥΡΟΕΡΑΣ, Βασίλειος, «Περίοδος εσωτερικών ανωμαλιών και εξωτερικών πιέσεων (1847-1853)», *Ι.Ε.Ε. ό.π.*, τ. ΙΓ', σ. 134.

⁵ ΡΟΥΜΠΙΑΝΗΣ, Θεόδωρος, «Οι λήσταρχοι που βασίλευσαν στα βουνά της Ελλάδας», (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), <http://ermisaggelioforos.blogspot.gr/2011/01/o-e.htm>.

⁶ *Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν*, Αθήναι, Έκδοσις της Εγκυκλοπαιδικής Επιθεωρήσεως «Ηλίου», χ.χ., τ. 12, σ. 324.

⁷ Εφημερίδα «ΒΟΡΕΙΑ ΕΥΒΟΙΑ», Φεβρουάριος 2007, (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), <http://www.servitoros.gr/voria/view.php/60/1550/>.

⁸ Ο τελευταίος «βασιλιάς των Ορέων» θεωρείται ο Φώτης ή Φώτος Γιαγκούλας, ο οποίος σκοτώθηκε στις 20 Σεπτεμβρίου 1925 σε τοποθεσία του Ολύμπου. Μαζί με τον Γιαγκούλα σκοτώθηκαν ο Κώστας Τζαμίτρας και ο Πάνος Μπαμπάνης, ενώ παραδόθηκε ο Λεωνίδας Μπαμπάνης. Βλ. σχετικά: ΡΟΥΜΠΙΑΝΗΣ, Θεόδωρος, «Οι λήσταρχοι που βασίλευσαν στα βουνά της Ελλάδας», *ό.π.*

⁹ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Ιωάννης, *Περί λύχνων αφάς: Η ληστεία στην Ελλάδα (19^{ος} αι)*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Βάνιας, 1994, σ. 217.

¹⁰ Σχετικά με το ελληνικό ληστρικό λαϊκό μυθιστόρημα βλ. ΔΕΡΜΕΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ, Χρήστος, *Συλλογικές παραστάσεις και νοοτροπίες στο ελληνικό λαϊκό μυθιστόρημα (1900-1930)*, διδακτορική διατριβή, Αθήνα,

γα. Ο λαϊκός ζωγράφος Θεόφιλος αργότερα, ζωγράφησε τον Νταβέλη γενειοφόρο, με μουστάκι, φουστανελοφόρο και αρματωμένο. Ο πίνακας βρίσκεται στη Δημοτική Πινακοθήκη Ρόδου¹¹.

Αξίζει βέβαια να τονίσουμε ότι στη λαϊκή συνείδηση η ληστεία τότε ταυτιζόταν με μία πράξη ηρωισμού και λεβεντιάς και ήταν ο βασικός τρόπος κοινωνικής διαμαρτυρίας.

Μετά την Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα, το 1864, το πρόβλημα της ληστείας εμφανίζεται έντονα και στη Λευκάδα, η οποία αποτελούσε προέκταση της Στερεάς Ελλάδας. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι τον Αύγουστο του 1865 η Ελοϊσία Βαλαωρίτη, σε επιστολή της προς τον βουλευτή και ποιητή Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, τον συμβούλευε να φύγει από τη Μαδουρή, όπου βρισκόταν και να επιστρέψει στην πόλη για λόγους ασφάλειας, εξαιτίας των ληστών που λυμαίνονταν την Αιτωλοακαρνανία και οι οποίοι αναμφίβολα περνούσαν και στη Λευκάδα και δρούσαν¹².

Κατά τη διάρκεια της Κρητικής Επανάστασης (1866–1869) πολλοί ληστές πήγαν στην Κρήτη και αγωνίστηκαν. Μετά τη λήξη της επανάστασης αυτές οι ομάδες ληστών επέστρεψαν στην Ελλάδα¹³, όπου συνέχισαν τη δράση τους.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφέρουμε ότι η διαρκής προετοιμασία επαναστατικών κινημάτων στις υπόδουλες ελληνικές επαρχίες συντηρούσε και αύξανε το φαινόμενο της ληστείας, γιατί πολλοί αντάρτες ενάλλασσαν τον ρόλο του ληστή με τον ρόλο του εθνικού αγωνιστή. Έτσι η αποτυχία της επανάστασης στην Κρήτη και η ματαίωση ανάλογων κινημάτων στην Θεσσαλία και Μακεδονία είχαν ωθήσει στη ληστεία πολλούς αντάρτες¹⁴.

Στις 2 Μαρτίου του 1869, πριν ακόμα ο πρωθυπουργός Θρασύβουλος Ζαΐμης διαλύσει τη Βουλή και προκηρύξει εκλογές¹⁵, ο Αρ. Βαλαωρίτης σε επιστολή του από τη Λευκάδα, προς τη γυναίκα του Ενετία έγραφε μεταξύ των άλλων ότι πολλοί από τους ληστές προκήρυσσαν τη δημοκρατία και έκαναν κατήχηση στον κόσμο ενάντια στη βασιλεία. Φημολογούνταν μάλιστα ότι οι ληστές ή θα ήταν υποψήφιοι στις επόμενες εκλογές ή θα διεύθυναν τις εκλογές, γιατί ήλπιζαν να σχηματίσουν μία Βουλή φιλική προς αυτούς, η οποία θα τους αμνήστευε¹⁶.

Στις 31 Μαρτίου του 1870, η συμμορία του Τάκου και Χρήστου Αρβανιτάκη συνέλαβε κοντά στη πεδιάδα του Μαραθώνα, στο Πικέρμι, μία παρέα ξένων περιηγητών. Επρόκειτο για τον λόρδο και τη λαίδη Μάνκαστερ, τον νεαρό φίλο τους Φρέντερικ Βάινερ, τον δικηγόρο της Εταιρείας των Σιδηροδρόμων Έντουαρντ Λόιντ, τη σύζυγό του και την κόρη τους, τον γραμματέα της βρετανικής πρεσβείας στην Αθήνα, Έντουαρντ Χέμπερτ και τον γραμματέα της ιταλικής πρεσβείας στην Αθήνα, κόμη Αλμπέρτο ντε Μπόιλ. Ο Τάκος Αρβανιτάκης, αρχηγός της συμμορίας, διαμήνυσε στην κυβέρνηση ότι απαιτούσε 50.000 δρχ., ως λύτρα και τη χορήγηση αμνηστίας. Η αγγλική πρεσβεία δέχτηκε τους όρους, αλλά

1994, Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), <http://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/3331>

¹¹ ΠΛΑΤΑΝΟΣ, Βασίλης, «Ο Λήσταρχος Νταβέλης του Θεόφилου», *Εφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 1-8-2005.

¹² ΠΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ, Πάνος, *Ιστορία της Νήσου Λευκάδος*, Αθήνα, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, 2006, τ. Β', σ. 613.

¹³ Ο βουλευτής και ποιητής Αρ. Βαλαωρίτης ανέφερε ότι ομάδα 47 ληστών από την Ακαρνανία, που ταξίδευε με το πλοίο της γραμμής για την Πρέβεζα, του έγραψε να πάει να τους παραλάβει για να μην έρσουν στα χέρια των Τούρκων. Ο ποιητής με τον Έπαρχο Λευκάδας και τον Αστυνομό έσπευσε να επικοινωνήσει μαζί τους έξω από το λιμανάκι του Κάστρου της Αγίας Μαύρας. Η τρικυμία όμως τον εμπόδισε. Βλ. σχετικά: ΠΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ, Πάνος, *ό.π.*, σ. 613.

¹⁴ ΚΩΦΟΣ, Ανδρέας, «Περίοδος περισυλλογής (1869-1875)», *Ι.Ε.Ε.*, *ό.π.*, τ. ΙΓ', σ. 307.

¹⁵ Ο Θρασύβουλος Ζαΐμης διέλυσε τη Βουλή, στις 17 Μαρτίου 1869 και προκήρυξε εκλογές που θα άρχιζαν την Παρασκευή 16 Μαΐου και θα τελείωναν τη Δευτέρα 19 Μαΐου. Η νέα Βουλή θα άρχιζε τις εργασίες της στις 5 Ιουνίου του 1869. Βλ. σχετικά: ΠΑΧΗ, Όλγα, *Ο Πολυχρόνιος Β. Κωνσταντάς και η πολιτική ζωή της Κέρκυρας το 19^ο αιώνα*, Κέρκυρα, Εκδόσεις Απόστροφος, 2009, σ. 68.

¹⁶ ΠΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ, Πάνος, *ό.π.*, σ. 613.

η κυβέρνηση ήταν αντίθετη και έστειλε στρατιωτικό απόσπασμα για την ανακάλυψη και σύλληψη των απαγωγέων. Οι ληστές, αφού πρώτα απελευθέρωσαν τις γυναίκες, κατευθύνθηκαν προς τον Ωρωπό¹⁷.

Στις 9 Απριλίου οι άνδρες του αποσπάσματος συνάντησαν τους ληστές στο Δήλεσι, παραθαλάσσια περιοχή, βόρεια του Ωρωπού. Οι ληστές τότε σκότωσαν τους ομήρους και προσπάθησαν να διαφύγουν. Από τους πυροβολισμούς σκοτώθηκαν δέκα στρατιώτες και 20 ληστές, ανάμεσά τους και ο Χρήστος Αρβανιτάκης. Συνελήφθηκαν εννέα ληστές, οι οποίοι στη συνέχεια καταδικάστηκαν σε θάνατο και εκτελέστηκαν με λαιμητόμο. Ο Τάκος Αρβανιτάκης κατάφερε να διαφύγει. Εξαιτίας της διεθνούς καταρράκωσης του κύρους της Ελλάδας, ο πρωθυπουργός Θ. Ζαΐμης παραιτήθηκε. Τελικά η Ελλάδα εξέφρασε τη λύπη της στις κυβερνήσεις της Αγγλίας και της Ιταλίας και κατέβαλε σε κάθε μία από τις οικογένειες των θυμάτων το ποσό των 22.000 λιρών¹⁸.

Στη συνέχεια εξαπολύθηκε ανελέητο κυνηγητό εναντίον των ληστών. Μέσα σε τρεις μήνες πάνω από 50 ληστές είχαν εξοντωθεί ή συλληφθεί, ενώ πολλοί κατέφυγαν στο τουρκικό έδαφος. Η νέα κυβέρνηση του Αλέξανδρου Κουμουνδούρου ψήφισε στις 29 Μαΐου 1871 νόμο «Περί καταδιώξεως της ληστείας»¹⁹.

Ωστόσο, η ληστεία αν και περιορίστηκε, δεν εξαλείφθηκε. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι ένα σημαντικό ληστρικό περιστατικό την ίδια περίοδο ήταν η αιχμαλωσία του υπουργού Σωτήριου Σωτηρόπουλου, ο οποίος, μετά την απελευθέρωσή του, δημοσίευσε το έργο: *Τριάκοντα ημέραι μετά ληστών*, στο οποίο έγραψε και πολλές ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τις ληστείες στην Πελοπόννησο²⁰.

Μετά την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα, το 1881, ληστρικά κυκλώματα έδρασαν και στα Θεσσαλικά βουνά. Το φαινόμενο της ληστείας στη Θεσσαλία σχετίζεται και με το αγροτικό πρόβλημα και συγκεκριμένα με τη δυσανεμία του αγροτικού κόσμου, αφού οι περισσότερες οικογένειες δεν διέθεταν αγροτικές ιδιοκτησίες. Επιπλέον, η αδυναμία χρησιμοποίησης των εθνικών γαιών ως βοσκοτόπια, ενίσχυσε τη ληστρική συμπεριφορά²¹.

Ονομαστοί λήσταρχοι στη Θεσσαλία ήταν ο Γρηγόρης Γκάρτζος και ο Βασίλης Γκουντούφας ή Κουτσοβασίλης από τη Τζούρτζια Ασπροποτάμου²². Επίσης ο Μήτρος Τζάτζας ταλαιπώρησε τη Θεσσαλία από το 1912 ως το 1930. Κατόρθωσε να απαγάγει και να κρατήσει όμηρο στα βουνά των Τρικάλων ακόμα και τον γερουσιαστή Σωτήριο Χατζηγάκη, παππού του πρώην αντιπροέδρου της Βουλής και υπουργού Σωτήρη Χατζηγάκη²³.

¹⁷ Οι ληστές δεν πείραζαν γυναίκες και απέφευγαν να συνδέονται μαζί τους, γιατί πίστευαν ότι θα κλονιζόταν η μαχητικότητά τους. Βλ. σχετικά: ΡΟΥΜΠΙΑΝΗΣ, Θεόδωρος, «Οι λήσταρχοι ...», ό.π.

¹⁸ DE BROCHE DES COMBES, Pierre, «Η πορεία του Ιάκωβου Πολυλά ως τη δημοσίευση του «Κώδωνος» (1850-1870)», *Δελτίον Αναγνωστικής Εταιρίας Κερκύρας*, αρ. 12/1975, σ. 73, HERING, Gunnar, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα (1821-1936)*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τράπεζας, 2006, τ. Α., σ. 618, *Η σφαγή στο Δήλεσι*, (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), <http://www.sansimera.gr/articles/433>, *Λήσταρχοι: Πολέμοι του κράτους ή κοινοί εγκληματίες;* (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), <http://ellas2.wordpress.com/2012/01/02/%CE%BB%CE%AE%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%BF%CE%B9-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AD%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CE%B9-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-%CE%AE-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD/>

¹⁹ ΚΩΦΟΣ, Ευάγγελος, ό.π.

²⁰ *Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν*, ό.π., σ. 324.

²¹ ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ, Γεώργιος, και Νικόλαος, ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, «Ληστρικές συμπεριφορές στις αρχές του 20^{ου} αιώνα: το παράδειγμα του νομού Ιωαννίνων», Πρακτικά Γ' Συνεδρίου της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών, Βουκουρέστι, 2006, (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), http://www.eens-congress.eu/?main_page=1&main_lang=de&eensCongress_cmd=showPaper&eensCongress_id=123

²² ΜΑΥΡΟΜΜΑΘΗΣ, Απόστολος, *Ο λήσταρχος Γρηγόρης Γκάρτζος*, (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), <http://www.tamos.gr/gartzos.html>

²³ ΤΣΙΤΟΥΝΑΣ, Κώστας, «Όσο υπάρχει Ελλάδα, υπάρχουν και ληστές», (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), <http://www.sdtv.gr/smf/archive.php?topic=20730.0>

Μετά τους Βαλκανικούς πολέμους²⁴ η ληστεία μετατοπίστηκε στις Νέες Χώρες και ιδιαίτερα στην Ήπειρο, όπου τα κοινωνικοπολιτικά χαρακτηριστικά ευνόησαν την υποδαύλιση της ληστείας και την έξαρση της παραβατικότητας γενικότερα. Μεγάλη αύξηση της ληστρικής δράσης παρατηρήθηκε κατά την περίοδο 1923 με 1928, οπότε η ληστεία υπερείχε αριθμητικά ανάμεσα στα αδικήματα του κοινού ποινικού δικαίου²⁵.

Στην Ήπειρο δρούσαν δύο κυρίως ληστρικές ομάδες, αυτή των αδελφών Ρεντζαίων²⁶ και αυτή των εξαδέλφων Κουμπαίων. Οι αντιπροσωπευτικότερες ληστείες αυτής της περιόδου ήταν η ληστεία μετά φόνων της Πέτρας, το 1926, η οποία έχει χαρακτηριστεί ως το ενδεικτικότερο γεγονός στα σύγχρονα ποινικά δεδομένα και στην οποία θα αναφερθούμε αναλυτικά στη συνέχεια, καθώς και η απαγωγή δύο βουλευτών το 1928.

Συγκεκριμένα, στις 4 Αυγούστου του 1928, και ενώ η χώρα βρισκόταν σε προεκλογική περίοδο, γιατί είχαν προκηρυχτεί εκλογές για τις 19 Αυγούστου 1928, οι ληστές Χρήστος Κουμπής, Κωνσταντίνος Κουμπής και Σωτήριος Πάσχος, απήγαγαν τον Αλ. Μυλωνά και τον Αλ. Μελά, υποψήφιοι βουλευτές με το κόμμα του Γ. Καφαντάρη, στο 16ο χιλιόμετρο της οδού Ιωαννίνων-Κόνιτσας, σ' ένα μικρό γεφύρι, γνωστό ως σήμερα ως «το γεφύρι του Μελά». Οι πολιτευτές αφέθηκαν ελεύθεροι τρεις ημέρες αργότερα, αφού καταβλήθηκε στους ληστές το ποσό των 5.200.000 δραχμών, ως λύτρα. Η απαγωγή αυτή παρόλο που δεν είχε πολιτικά κίνητρα, έδωσε αφορμή στον Γ. Καφαντάρη να εκτοξεύσει και άλλες κατηγορίες κατά του Ελ. Βενιζέλου²⁷.

Στην κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου, η οποία προέκυψε από τις εκλογές του 1928, υπουργός Εσωτερικών ανέλαβε ο Κωνσταντίνος Ζαβιτζιάνος²⁸. Ο Κ. Ζαβιτζιάνος λοιπόν, με αφορμή την απαγωγή των δύο πολιτικών εξαπέλυσε εκστρατεία εναντίον των ληστών²⁹. Έτσι, στις 11 Σεπτεμβρίου του 1928, δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα της Κυβέρνησης Νομοθετικό Διάταγμα με το οποίο αυστηροποιούνταν ο νόμος για τους κατηγορούμενους για ληστεία. Στη συνέχεια, στη συνεδρίαση της Βουλής, στις 22 Οκτωβρίου του 1928, ο Κ. Ζαβιτζιάνος υπέβαλε το παραπάνω Νομοθετικό Διάταγμα για επικύρωση από τη Βουλή και ταυτόχρονα ενημέρωσε τους βουλευτές για το πρόβλημα της ληστείας³⁰. Συγκεκριμένα ο

²⁴ Για τη ληστεία στην τουρκοκρατούμενη Μακεδονία βλ.: ΚΟΛΙΟΠΟΛΟΣ, Ιωάννης, «Η θέση των Ελλήνων στη Μακεδονία από το 1881 ως το 1896», *Ι.Ε.Ε.*, ό.π., τ. ΙΔ', σ. 219.

²⁵ ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ, Γεώργιος και Νικόλαος ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π.

²⁶ Οι αδελφοί Γιάννης και Θύμιος Ρέ(ν)τζος είχαν ονομαστεί βασιλείς της Ηπείρου. Ληστές έγιναν το 1917. Η ληστρική δράση τους σημαδεύτηκε από 47 δολοφονίες. Από τις σημαντικότερες ληστείες ήταν η απαγωγή του εμπόρου Φουρναρόπουλου, το 1920 και του Παπαγιαννόπουλου το 1923, από τις οποίες αποκόμισαν μεγάλα ποσά, ως λύτρα. Επίσης τον Νοέμβριο του 1923 αιχμαλώτισαν τον Ελιά Μαραμένου, γιο Ισραηλίτη εμπόρου στα Γιάννενα. Πήραν ως λύτρα 3.000.000 δραχμές. Μέρος από τα κλοπιμαία τα μοίραζαν σε φτωχούς, χήρες, ορφανά και αρρώστους, απονέμοντας τη δική τους δικαιοσύνη, γεγονός που τους εξιδανίκευσε στα μάτια των χωρικών. Στις 14 Νοεμβρίου 1925 ο Θεόδωρος Πάγκαλος εξέδωσε διάταγμα, σύμφωνα με το οποίο αμνηστεύονταν όσοι ληστές αιχμαλώτιζαν ή σκότωναν άλλον επικηρυγμένο ληστή. Οι Ρεντζαίοι τότε σκότωσαν τους συντρόφους τους Σιντόρη και Κοντογιώργο. Αμνηστεύθηκαν και εγκαταστάθηκαν στα Γιάννενα. Σύμφωνα με τον βουλευτή Μιχάλη Γούδα, τους επόμενους μήνες οι Ρε(ν)τζαίοι χρησίμευσαν ως ημιεπίσημα αστυνομικά όργανα του Κράτους, παρέχοντας πληροφορίες, ενώ κατά τον βουλευτή Χρήστο Χρηστοβασίλη ήταν διορισμένοι από το κράτος, ο ένας με τον βαθμό του αξιωματικού της χωροφυλακής και ο άλλος με τον βαθμό του ενωμοτάρχη και επομένως μισθοδοτούνταν από το κράτος. Βλ. σχετικά: ΡΟΥΜΠΑΝΗΣ, Θεόδωρος, «Από τον Γιαγκούλα και τον Νταβέλη στον Παλαιокώστα», ό.π., ΠΑΝΟΣ, Νικόλαος, *Ρεντζαίοι, Οι βασιλείς της Ηπείρου*, Φιλιππιάδα, 2006 και ΡΑΓΚΟΣ, Γιάννης, «Οι ληστές-Οι Ρετζαίοι και η ληστεία της Πέτρας», (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), http://eglima.wordpress.com/2008/06/07/listes_1b/

²⁷ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Νικόλαος, «Η περίοδος από το Σεπτέμβριο του 1926 ως το Φεβρουάριο του 1935», *Ι.Ε.Ε.*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1978, τ. ΙΕ', σ. 313.

²⁸ Για τον Κωνσταντίνο Ζαβιτζιάνο βλ.: ΠΑΧΗ, Όλγα, *Ο Κερκυραίος πολιτικός Κωνσταντίνος Ζαβιτζιάνος. Ένας προοδευτικός αγροτιστής ή ένας συντηρητικός μεγαλοκτηματίας*, Αθήνα, Εκδόσεις Οσελότος, 2011.

²⁹ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Νικόλαος, ό.π., σ. 316.

³⁰ ΠΑΧΗ, Όλγα, *Ο Κερκυραίος πολιτικός Κωνσταντίνος Ζαβιτζιάνος*, ό.π., σ. 99.

Κ. Ζαβιτζιάνος είπε ότι η ληστεία αποτέλεσε και αποτελούσε βαθύτατη ασθένεια, από την οποία μαστίζονταν ορισμένες περιφέρειες της χώρας και κυρίως η Ήπειρος, η Δυτική Μακεδονία και η Κεφαλονιά, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι η κατάσταση στη Θεσσαλία, σε τμήμα της Στερεάς Ελλάδας και στην Κρήτη ήταν ευχάριστη. Ο Κ. Ζαβιτζιάνος κατηγόρησε μάλιστα τις προηγούμενες κυβερνήσεις ότι δεν πήραν μέτρα για να καταδιωχθεί η ληστεία.

Γι' αυτό, ο Κ. Ζαβιτζιάνος είπε ότι η κυβέρνηση εγκατέστησε μόνιμους σταθμούς στα «ληστοτροφικά», λεγόμενα, χωριά και έτσι διακόπηκε κάθε επικοινωνία των ληστών με αυτά τα χωριά. Επίσης, οργάνωσαν υπηρεσία που παρακολουθούσε τους ληστούφιλους, υποχρέωσαν τα δημοτικά συμβούλια των ύποπτων χωριών να δίνουν κάθε εβδομάδα κατάλογο των ύποπτων ατόμων και πήραν μέτρα για την οριστική εγκατάσταση των σκηνιτών, σε συγκεκριμένες κατασκηνώσεις. Τα μέτρα αυτά, σύμφωνα με τον Κ. Ζαβιτζιάνο, είχαν ικανοποιητικά αποτελέσματα, όπως για παράδειγμα στην Κεφαλονιά, όπου εξοντώθηκαν όλες οι συμμορίες³¹.

Πραγματικά τέσσερις μήνες αργότερα, τα στατιστικά στοιχεία από τη Διεύθυνση Χωροφυλακής και Δημόσιας Ασφάλειας αποδείκνυν ότι τα μέτρα είχαν πετύχει και ένας μεγάλος αριθμός ληστών είχε συλληφθεί ή είχε φονευθεί. Ειδικά η Ήπειρος είχε απαλλαχθεί τελείως από τη ληστεία και με ψηφίσματα των δημοτικών συμβουλίων, ευχαριστούσε την κυβέρνηση³².

Η ΛΗΣΤΕΙΑ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ

Η πρώτη και μεγαλύτερη ληστεία χρηματαποστολής στην Ελλάδα διαπράχτηκε στις 13 Ιουνίου του 1926, στις 7.30 με 8.00 το πρωί. Στη θέση Πέτρα του δημόσιου δρόμου Ιωαννίνων- Πρέβεζας άντρες οπλισμένοι με όπλα πυροβόλα, με περίστροφα και με αιχμηρά μαχαίρια, ντυμένοι με στρατιωτικές στολές σε χρώμα χακί, ώστε να μην αναγνωρίζονται, έστησαν ενέδρα σε χρηματαποστολή. Συγκεκριμένα επρόκειτο για μία χρηματαποστολή της Εθνικής Τράπεζας προς το Υποκατάστημα της Τράπεζας στα Ιωάννινα η οποία ανερχόταν στα 15.000.000 δραχμές.

Οι ληστές τοποθέτησαν κατά πλάτος του δρόμου ένα ξύλο για να αναγκάσουν τον οδηγό του αυτοκινήτου να σταματήσει. Τότε οι ληστές πυροβόλησαν «ομαδόν» εναντίον των πολιτών και των χωροφυλάκων που ήταν στο αυτοκίνητο και σκότωσαν τον Χαρίτωνα Καρπούζη, ταμία της Εθνικής Τράπεζας, τον Παναγιώτη Καλλίγερα και Σπυρίδωνα Μπόλα, υπαλλήλους της Τράπεζας, τον Σταμάτιο Παπασταματίου, Ευάγγελο Πρέντζα και Σπυρίδωνα Κατσιούρη, χωροφύλακες, τον Βασίλειο Παπαγεωργίου, ιδιώτη και τον Απόστολο Δράκο, οδηγό του αυτοκινήτου. Στη συνέχεια οι ληστές άρπαξαν τις δύο βαλίτσες με τα 15.000.000 δραχμές και ξέφυγαν στα βουνά. Ένας ιδιώτης, ο Βασίλειος Λαζαρίδης, γλίτωσε και ενημέρωσε τις Αρχές για το περιστατικό.

Ο υποδειγματικός σχεδιασμός και η εκτέλεση της ληστείας, αλλά και οι πληροφορίες που γνώριζαν οι ληστές για την επικείμενη χρηματαποστολή και το προκαθορισμένο δρομολόγιο, δημιούργησαν έντονο προβληματισμό στις διωκτικές αρχές. Τις πρώτες μέρες το μοναδικό αποτέλεσμα των καταδιωκτικών αποσπασμάτων ήταν ο εντοπισμός και η εξάρθρωση στις 20 Ιουνίου, της μικρής ληστοσυμμορίας του Ι. Παππά, που δρούσε στην περιοχή.

Στις 24 Ιουνίου 1926, στο μοναστήρι του Προφήτη Ηλιού, εξετάστηκε ως μάρτυρας ο ηγούμενος του μοναστηριού, Ιωακείμ Νάκιος του Γεωργίου ή Παπαγιάννης. Αυτός λοιπόν κατέθεσε ότι στις 12 Ιουνίου το βράδυ τον επισκέφθηκαν στο μοναστήρι, ο Αντώνιος Καψάλης, σκηνίτης και ο Δημήτριος Παππάς ή Μερεμέτης. Σε ερώτηση του ηγούμενου που

³¹ *Εφημερίς των Συνζητήσεων της Βουλής*, Περίοδος Β', Σύνοδος Α', Συνεδρίασις 2/ 22-10-1928, σσ. 19-20.

³² Εφημερίδα «ΕΓΕΡΣΙΣ», αρ. φ. 27/1-1-1929.

πήγαιναν, ο Αντώνιος Καψάλης απάντησε ότι πήγαιναν να κλέψουν κάποιον πλούσιο από την Πρέβεζα, που θα περνούσε στο δρόμο και ότι θα ήταν μαζί τους ο Νίκος Φερεντίνος σκηνίτης, ο Κωνσταντίνος Μητροκόστας και ο Γεώργιος Μητροκόστας, κάτοικοι Ιωαννίνων και άλλος ένας, τον οποίο δεν θυμόταν ο ηγούμενος. Με βάση αυτήν την κατάθεση οι αστυνομικοί συνέλαβαν τον Αντώνιο Καψάλη και τον Δημήτριο Παππά. Ταυτόχρονα συνέλαβαν και τον ηγούμενο Ι. Νάκιο με την κατηγορία για συνεργεία σε ληστεία μετά φόνων. Στις 14 Ιουλίου του 1926 ο κατηγορούμενος ηγούμενος Ι. Νάκιος κατέθεσε ότι στις 12 Ιουνίου τον επισκέφθηκαν στο μοναστήρι πέντε ένοπλοι και όχι μόνον ο Α. Καψάλης και ο Δ. Παππάς. Οι άλλοι τρεις ήταν ο Νάκος Κόκκαλης ή Λεμπέσης, πρώην χωροφύλακας, ο Σταύρος Στάθης από την Κλεισούρα και ο Νάσος Ρέντζος από τα Ανώγεια. Σε επόμενη συμπληρωματική κατάθεση, στις 19 Ιουλίου του 1926, ο Ι. Νάκιος είπε ότι στο δωμάτιο του, οι πέντε ένοπλοι κατέστρωσαν το σχέδιο της επίθεσης κατά του αυτοκινήτου της Τράπεζας. Μάλιστα γνώριζαν τον αριθμό του αυτοκινήτου και ότι θα μετέφερε 80.000.000 δραχμές. Επίσης του είπαν ότι είχαν στα Γιάννενα υποστηρικτές τους Ρεντζαίους³³. Συνολικά Ι. Νάκιος κατέθεσε 11 φορές (3 φορές ως μάρτυρας και 8 ως κατηγορούμενος). Η τελευταία κατάθεσή του έγινε στις 28 Δεκεμβρίου του 1926. Κάθε φορά έδινε και νέα στοιχεία για τους δράστες της ληστείας³⁴. Έτσι οι αστυνομικοί εξακρίβωσαν την ταυτότητα των οκτώ δραστών, αλλά και των οργανωτών της ληστείας που δεν ήταν άλλοι από τους περιβόητους αδελφούς Γιάννη και Θύμιο Ρέ(ν)τζο (γνωστοί ως Ρετζαίοι ή Ρεντζαίοι). Επικεφαλής της επιχείρησης ήταν ο διαβόητος λήσταρχος της εποχής Λάμπρος Στάθης και ο Δημήτριος Παππάς ή Μερεμέτης³⁵.

Το περιστατικό προκάλεσε το ενδιαφέρον και του Αθηναϊκού Τύπου³⁶, ενώ τον Δεκέμβριο του 1926 το ζήτημα της ληστείας της Πέτρας και γενικότερα του προβλήματος της ληστοκρατίας συζητήθηκε στη Βουλή. Διαφωτιστική ήταν η αγόρευση του βουλευτή Γεωργίου Αθανασιάδη-Νόβα, ο οποίος ως δημοσιογράφος, είχε καλύψει το ρεπορτάζ της ληστείας για την εφημερίδα «ΠΟΛΙΤΕΙΑ». Στην ομιλία του υποστήριξε ότι οι αρμόδιες κρατικές Αρχές επέδειξαν σύγχυση και αδεξιότητα στη διερεύνηση της υπόθεσης και απέδωσε ευθύνες στην κυβερνητική πολιτική για την ύπαρξη του φαινομένου. Εξέφρασε μάλιστα την άποψη ότι η δίκη αυτής της ληστείας θα ήταν η «δίκη των δικών»³⁷.

Η πρώτη δίκη άρχισε στο πενταμελές Εφετείο (Κακουργιοδικείο) της Κέρκυρας, στις 25 Οκτωβρίου του 1927 για τους κατηγορούμενους Αντώνιο Καψάλη του Ιωάννη, Σταύρο Στάθη του Βασιλείου, Δημήτριο Παππά του Αθανασίου ή Μερεμέτη, Ανδρέα Κώτση του Νικολάου, Ιωακείμ Νάκιο του Γεωργίου ή Παπαγιάννη και Στέργιο Κοτσώρη του Αθανασίου, οι οποίοι είχαν παραπεμφθεί στο Εφετείο της Κέρκυρας από το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Ιωαννίνων, στις 28 Μαΐου του 1927. Ο κατηγορούμενος Λάμπρος Στάθης φυγοδικούσε. Συνήγορος των κατηγορουμένων Α. Καψάλη και Δ. Παππά ήταν ο Παναγιώτης Γιωτόπουλος, του Ιωακείμ Νάκη οι Αλέξανδρος Κυρίτσης και Δημήτριος Τσάλας και του Στέργιου Κοτσώρη ο Αλέξανδρος Κυρίτσης. Συνήγορος των κατηγορουμένων Σταύρου Στάθη και Ανδρέα Κώτση ήταν ο δικηγόρος Θεόδωρος Μακρής, ο εγγονός του οποίου, Φώτιος Αργυρός, μας παραχώρησε και τον φάκελο με τη δικογραφία της υπόθεσης³⁸. Η δικογραφία αυτή αποτέλεσε και την αφορμή για τη συγκεκριμένη μελέτη.

³³ *Ιδιωτικό Αρχείο Θ. Μακρή*, Φ: Η ληστεία της Πέτρας.

³⁴ *Ιδιωτικό Αρχείο Θ. Μακρή*, ό.π.

³⁵ ΡΑΓΚΟΣ, Γιάννης, ό.π.

³⁶ Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι η εφημερίδα «ΣΚΡΙΠ» αφιέρωσε το κύριο άρθρο της στη ληστεία της Πέτρας, σε τρία φύλλα της. Βλ. σχετικά: Εφημερίδα «ΣΚΡΙΠ», αρ. φ. 8300/14-6-1926, αρ. φ. 8301/15-6-1926 και αρ. φ. 8302/16-6-1926.

³⁷ ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ, Γεώργιος και Νικόλαος ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ό.π.

³⁸ Ο Θεόδωρος Μακρής γεννήθηκε στους Παζούς, στις 9 Φεβρουαρίου του 1885. Από το 1923 εγκαταστάθηκε μόνιμα σαν δικηγόρος στην Κέρκυρα. Είχε καταπληκτική ευφράδεια και βαθιά γνώση της νομικής επιστήμης. Οι αγορεύσεις του στις ποινικές δίκες συγκλόνιζαν το ακροατήριο. Ήταν πρόεδρος του Δικηγορικού

Κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας ο Θ. Μακρής, όπως προκύπτει από τις σημειώσεις του, πείστηκε ότι ο κατηγορούμενος και πελάτης του, Σταύρος Στάθης δεν βρισκόταν στον τόπο του εγκλήματος. Αντίθετα πείστηκε ακράδαντα ότι ο Ανδρέας Κώτσης είχε συμπράξει στο έγκλημα. Αξιωματημένη είναι η αγόρευση του Θ. Μακρή πριν την έκδοση της δικαστικής απόφασης, με την οποία υπεραμύνθηκε με επιχειρήματα υπέρ της κατάρτησης της θανατικής ποινής, λέγοντας ότι η «ποινή του θανάτου είναι ακατανόητος»³⁹. Τελικά το δικαστήριο καταδίκασε σε θάνατο τον Δημήτριο Παππά ή Μερεμέτη και μαζί με άλλους κατηγορούμενους. Ο Μερεμέτης εκτελέστηκε στις 10 Οκτωβρίου του 1928, στην περιοχή της Πέτρας⁴⁰.

Στις 16 Νοεμβρίου του 1928, συνελήφθηκαν οι Ιωάννης και Ευθύμιος Ρέντζος, επικηρυγμένοι για 1.000.000 δραχμές, στη Βάρνα της Βουλγαρίας, όπου είχαν εγκατασταθεί από καιρό ως Αλβανοί υπήκοοι, έχοντας ανοίξει επιχείρηση σιτεμπορίας, με άμεσο συνεργάτη τους τον Ι. Ματσάγκο. Οι Ρεντζαίοι μεταφέρθηκαν στις φυλακές της Αίγινας. Παράλληλα η εξιχνίαση της υπόθεσης συνεχιζόταν από τον ειδικό ανακριτή Δημήτριο Αργυράκη. Έτσι στις 29 Μαΐου του 1929 το Πλημμελειοδικείο Ιωαννίνων συνεδρίασε για να αποφασίσει για την ενοχή ή όχι και άλλων ατόμων που καταγγέλλθηκαν για τη ληστεία της Πέτρας, για παράνομη οπλοφορία, για ηθική αυτουργία στη ληστεία μετά φόνων και για συνεργεία στη ληστεία μετά φόνων.

Στις 23 Σεπτεμβρίου του 1929 άρχισε στο πενταμελές Εφετείο της Κέρκυρας η δίκη κατά των: Ιωάννη Ρέντζου, Ευθύμιου Ρέντζου, Ιωάννη Ματσάγκου, Βασίλειου Βασιλειάδη, Γεωργίου Μητροκώστα, Νικόλαου Σταμάτη, Χρήστου Χρηστάκη, ή Κιτσοβασίλη, Αντώνιου Καψάλη, Φίλιππου Διαμάντη, Ευάγγελου Κόκκαλη, Κωνσταντίνου Καψάλη, Χρήστου Παπαθανασίου, Μιχάλη Παπαϊωάννου, Βασίλη Τσάρα, Κωνσταντίνου Ρέντζου, Βασίλειου Κολοβού, Αικατερίνης Κώτση (μητέρας του Ανδρέα Κώτση) και Χρήστου Κολιού. Στη δίκη κλήθηκαν να καταθέσουν 51 μάρτυρες⁴¹.

Στην απολογία τους οι αδελφοί Ρεντζαίοι δήλωσαν αθώοι και υποστήριξαν πως αν και είχαν ενημερωθεί για το σχέδιο της ληστείας από τα άλλα μέλη της συμμορίας, οι ίδιοι δεν είχαν συμμετάσχει σε αυτήν. Τελικά, το απόγευμα της 6ης Οκτωβρίου 1929, το δικαστήριο ανακοίνωσε την απόφασή του, σύμφωνα με την οποία καταδίκασε σε θάνατο τον Γιάννη και τον Θύμιο Ρέντζο, ως ηθικούς αυτουργούς της ληστείας, καθώς και τρεις από τους φυσικούς αυτουργούς, ενώ επέβαλε ποινή ισόβιων δεσμών στον Ι. Ματσάγκο.

Μέχρι την εκτέλεση της ποινής, οι Ρεντζαίοι κρατήθηκαν στις φυλακές της Κέρκυρας, που βρίσκονταν στο μικρό νησί Βίδο. Κατά τη διάρκεια της παραμονής τους εκεί επιχείρησαν να δραπετεύσουν, αλλά συνελήφθηκαν σχεδόν αμέσως. Στις 8 Φεβρουαρίου, ο Άρειος Πάγος απέρριψε την αίτηση αναίρεσης κατά της καταδικαστικής απόφασης του Εφετείου Κέρκυρας και στις 27 Φεβρουαρίου το αρμόδιο συμβούλιο απέρριψε και την αίτηση χάριτος που είχαν υποβάλει οι καταδικασμένοι. Η εκτέλεση τους πραγματοποιήθηκε στην Κέρκυρα, στις 5 Μαρτίου του 1930, σε απόσταση 100 μέτρων από το Παλαιό Φρούριο⁴². Τα νεκρά κορμιά των ληστών αφέθηκαν σε κοινή θέα από τις επτά και μισή το πρωί μέχρι τη μία το μεσημέρι⁴³.

Η ληστεία της Πέτρας απασχόλησε τη Δικαιοσύνη μέχρι το 1931, οπότε στις 9 Φεβρουαρίου του 1931, άρχισε στο Εφετείο της Κέρκυρας η δίκη για τον κατηγορούμενο

Συλλόγου για 15 συνεχόμενα χρόνια. Πρωτοστάτησε στον αγώνα για να διατηρηθεί το Εφετείο της Κέρκυρας και το πέτυχε. Πέθανε στις 11 Ιουλίου του 1970. Βλ. σχετικά: ΜΑΚΡΗΣ, Θεόδωρος, *Ποικίλες φωνές*, Κέρκυρα, 1990, σσ. 4-7.

³⁹ *Ιδιωτικό Αρχείο Θ. Μακρή, ό.π.*

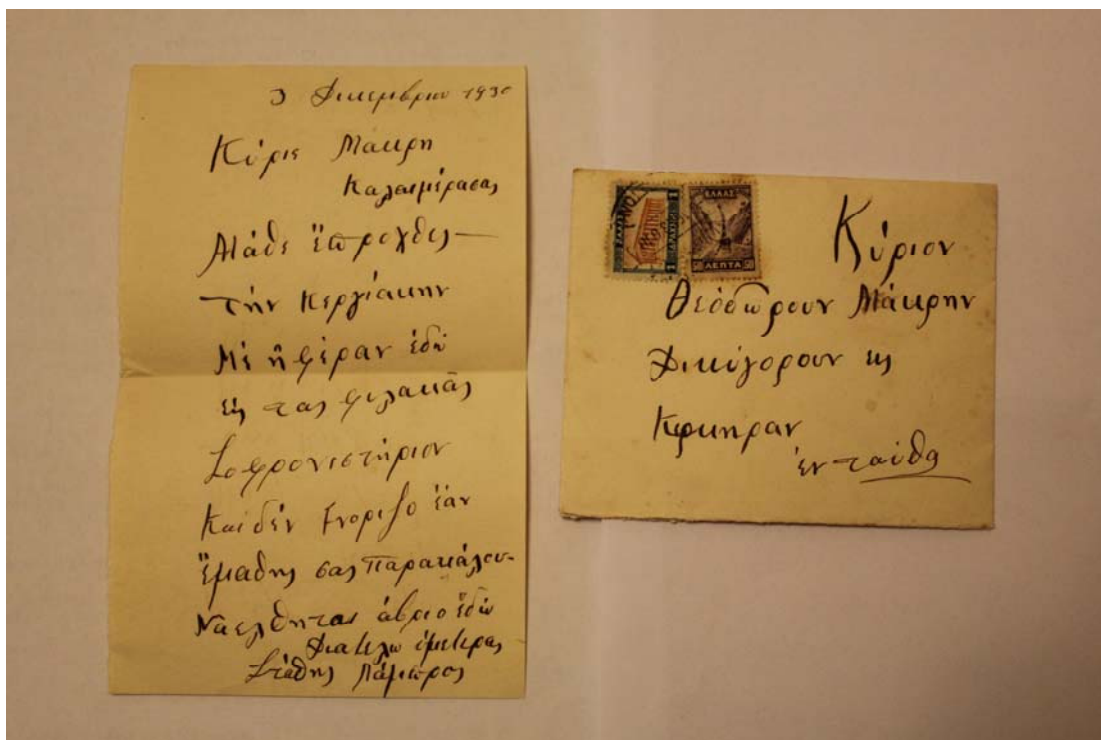
⁴⁰ *Ιδιωτικό Αρχείο Θ. Μακρή, ό.π.* και ΡΑΓΚΟΣ, Γιάννης, *ό.π.*

⁴¹ Τα ονόματα των μαρτύρων καταγράφονται στον υπ' αριθμ. 3873/18-8-1929 κατάλογο του Εφετείου. Βλ. σχετικά: *Ιδιωτικό Αρχείο Θ. Μακρή, ό.π.*

⁴² ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ, Γεώργιος και Νικόλαος, ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, *ό.π.*, ΡΑΓΚΟΣ, Γιάννης, *ό.π.*

⁴³ ΤΣΙΤΟΥΝΑΣ, Κώστας, *ό.π.*

Λάμπρο Στάθη, ο οποίος φυγοδικούσε, όπως προαναφέραμε, και συνελήφθηκε στα τέλη του 1930, σύμφωνα με το σημείωμα που έστειλε στον δικηγόρο του, Θ. Μακρή.

Ιδιωτικό Αρχείο Θ. Μακρή, Φ: Ληστεία της Πέτρας.

Για τη δίκη κλητεύθηκαν 30 μάρτυρες κατηγορίας. Την ημέρα της δίκης απουσίαζαν 17 μάρτυρες⁴⁴. Τελικά το δικαστήριο καταδίκασε σε θάνατο τον Λάμπρο Στάθη.

Θεωρείται ότι το φαινόμενο της ληστείας έκλεισε μετά το 1933. Η αλήθεια όμως είναι ότι, ναι μεν η ληστεία εξασθένησε σημαντικά με τα μέτρα που πήρε η πολιτεία, αλλά ληστές συνέχισαν να υπάρχουν στα ελληνικά βουνά μέχρι και την Κατοχή⁴⁵.

Το φαινόμενο της ληστείας λοιπόν, αποτέλεσε μία αναμφισβήτητη πραγματικότητα του νεοελληνικού κράτους. Αρχικά εμφανίστηκε ως μία αντίδραση του κόσμου της υπαίθρου, αλλά και των αγωνιστών της επανάστασης απέναντι στη βαυαροκρατία. Παράλληλα συνδέθηκε και με τον αγώνα για την απελευθέρωση όλων των υπόδουλων ελληνικών περιοχών. Έτσι, η ληστεία αυτής της περιόδου ταυτίστηκε με την κοινωνική διαμαρτυρία και τον ηρωισμό. Στην εξέλιξη της όμως, συνέβαλαν και διάφορα κοινωνικοπολιτικά ζητήματα, όπως το αγροτικό πρόβλημα, γιατί τεράστιες εκτάσεις έμεναν ακαλλιέργητες, ενώ ταυτόχρονα μεγάλος αριθμός χωρικών ήταν ακτήμονες. Επιπλέον, πολλοί ληστές, για λόγους βιοποριστικούς χρησιμοποιήθηκαν από τους πολιτικούς είτε ως σωματοφύλακες, είτε ως κομματάρχες, με φυσικό επακόλουθο τη δημιουργία μίας σχέσης αλληλεξάρτησης. Γι' αυτό και δεν ήταν τυχαία η αδυναμία του κράτους να πατάξει το φαινόμενο της ληστείας, μία αδυναμία που οδήγησε στην αιματηρή ληστεία της Πέτρας, η οποία και ταρακούνησε όλο το πολιτικό σύστημα και αποτέλεσε την αφορμή για τη λήψη δραστικών μέτρων.

Όλγα Παχή, Δρ (Ιστ.)
e-mail: olgapac@yahoo.gr

⁴⁴ Ιδιωτικό Αρχείο Θ. Μακρή, ό.π.

⁴⁵ ΡΟΥΜΠΙΑΝΗΣ, Θεόδωρος, ό.π.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΠΗΓΕΣ

- *Ιδιωτικό Αρχείο Θ. Μακρή*, Φ: Ληστεία της Πέτρας.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Εφημερίδα ΕΓΕΡΣΙΣ (κερκυραϊκή), αρ.φ. 27/1-1-1929.
- Εφημερίδα ΣΚΡΙΠ (αθηναϊκή), αρ.φ. 8300/14-6-1926, αρ. φ. 8301/15-6-1926, αρ. φ. 8302/16-6-1926.
- Εφημερίδα ΩΡΑ (λευκαδίτικη), αρ. φ. 23/11-11-1901.
- ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΩΝ ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ, Περίοδος Β΄, Σύνοδος Α΄, Συνεδρίασις 2/22-10-1928.
- Ημερήσιον Παράρτημα Εφημερίδων «ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ- ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΗ ΕΛΠΙΣ», 25-10-1927.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- ΔΕΡΜΕΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ, Χρήστος, *Συλλογικές παραστάσεις και νοοτροπίες στο ελληνικό λαϊκό μυθιστόρημα (1900-1930)*, διδακτορική διατριβή, Αθήνα, 1994, Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012) <http://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/3331>
- DE BROCHE DES COMBES, Pierre, «Η πορεία του Ιάκωβου Πολυλά ως τη δημοσίευση του «Κώδωνος» (1850-1870)», *Δελτίον Αναγνωστικής Εταιρίας Κερκύρας*, αρ. 12/1975, σσ. 63-74.
- Εφημερίδα «ΒΟΡΕΙΑ ΕΥΒΟΙΑ», Φεβρουάριος 2007, (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), <http://www.servitoros.gr/voria/view.php/60/1550/>
- HERING, Gunnar, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα (1821-1936)*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τράπεζας, 2006, τ. Α.
- *Η σφαγή στο Δήλεσι*, (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), <http://www.sansimera.gr/articles/433>
- ΚΟΛΙΟΠΟΛΟΣ, Ιωάννης, «Η θέση των Ελλήνων στη Μακεδονία από το 1881 ως το 1896», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1977, τ. ΙΔ΄, σσ. 215-220.
- ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ, Ιωάννης, *Περί λύχνων αφάς: Η ληστεία στην Ελλάδα (19^{ος} αι.)*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Βάνιας, 1994.
- ΚΩΦΟΣ, Ανδρέας, «Περίοδος περισυλλογής (1869-1875)», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1977, τ. ΙΓ΄, σσ. 305-316.
- *Λήσταρχοι: Πολέμιοι του κράτους ή κοινοί εγκληματίες;* (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), <http://ellas2.wordpress.com/2012/01/02/%CE%BB%CE%AE%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%BF%CE%B9-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AD%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CE%B9-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-%CE%AE-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD/>
- ΜΑΚΡΗΣ, Θεόδωρος, *Ποικίλες φωνές*, Κέρκυρα, 1990.
- ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ, Απόστολος, *Ο λήσταρχος Γρηγόρης Γκάρτζος*, (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), <http://www.tamos.gr/gartzos.html>
- *Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν*, Αθήναι, Έκδοσις της Εγκυκλοπαιδικής Επιθεωρήσεως «Ήλιος», χ.χ., τ. 12, σ. 324.

- ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Νικόλαος, «Η περίοδος από το Σεπτέμβριο του 1926 ως το Φεβρουάριο του 1935», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1978, τ. ΙΕ', σσ. 304-326.
- ΠΑΝΟΣ, Νικόλαος, *Ρεντζαίοι, Οι βασιλείς της Ηπείρου*, Φιλιππιάδα, 2006.
- ΠΑΧΗ, Όλγα, *Ο Πολυχρόνιος Β. Κωνσταντάς και η πολιτική ζωή της Κέρκυρας το 19^ο αιώνα*, Κέρκυρα, Εκδόσεις Απόστροφος, 2009.
- ΠΑΧΗ, Όλγα, *Ο Κερκυραίος πολιτικός Κωνσταντίνος Ζαβιτζιάνος. Ένας προοδευτικός αγροτιστής ή ένας συντηρητικός μεγαλοκτηματίας*, Αθήνα, Εκδόσεις Ο-σελότος, 2011.
- ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Ιωάννης και Αικατερίνη ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ, «Περίοδος βασιλείας του Όθωνος 1833-1862», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1977, τ. ΙΓ', σσ. 8-105.
- ΠΛΑΤΑΝΟΣ, Βασίλης, «Ο Λήσταρχος Νταβέλης του Θεόφιλου», *Εφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 1-8-2005.
- ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ, Γεώργιος, και Νικόλαος, ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, «Ληστρικές συμπεριφορές στις αρχές του 20^{ου} αιώνα: το παράδειγμα του νομού Ιωαννίνων», Πρακτικά Γ' Συνεδρίου της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών, Βουκουρέστι, 2006, (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), http://www.eens-congress.eu/?main_page=1&main_lang=de&eensCongress_cmd=showPaper&eensCongress_id=123
- ΡΑΓΚΟΣ, Γιάννης, «Οι ληστές-Οι Ρετζαίοι και η ληστεία της Πέτρας», (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), http://eglima.wordpress.com/2008/06/07/listes_1b/
- ΡΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ, Πάνος, *Ιστορία της Νήσου Λευκάδος*, Αθήνα, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, 2006, τ. Β'.
- ΡΟΥΜΠΙΑΝΗΣ, Θεόδωρος, «Από τον Γιαγκούλα και τον Νταβέλη στον Παλαιοκώστα», *Εφημερίδα ΕΘΝΟΣ*, 24-1-2009, (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22733&subid=2&pubid=2254930>
- ΡΟΥΜΠΙΑΝΗΣ, Θεόδωρος, «Οι λήσταρχοι που βασίλευσαν στα βουνά της Ελλάδας», (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), <http://ermisaggelioforos.blogspot.gr/2011/01/o-e.htm>.
- ΣΦΥΡΟΕΡΑΣ, Βασίλειος, «Περίοδος εσωτερικών ανωμαλιών και εξωτερικών πιέσεων (1847-1853)», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1977, τ. ΙΓ', σσ. 132-143.
- ΤΣΙΤΟΥΝΑΣ, Κώστας, «Όσο υπάρχει Ελλάδα, υπάρχουν και ληστές», (ημερομηνία επίσκεψης 16-07-2012), <http://www.sdtv.gr/smf/archive.php?topic=20730.0>